

17.3.2021

Opetus- ja kulttuuriministeriö

PL 29

00023 Valtioneuvosto

Diaarinumero VN/24501/2020

Asia: Terveen rahapelikulttuurin puolesta ry:n lausunto selvityksestä ”Suomalainen rahapelijärjestelmä muutoksessa: Tulevaisuuden vaihtoehtoja”

Terveen rahapelikulttuurin puolesta ry (TeRaPu ry) on pelihaittojen kokemusasiantuntijoiden perustama järjestö. Sen tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää rahapelihaittoja, muuttaa Suomen rahapelikulttuuria ja -politiikkaa terveemmäksi ja vastuullisemmaksi sekä edistää rahapeliuottojen jaon oikeudenmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä.

TeRaPu ry on Suomen ainut veikkaushäviövaroista riippumaton pelihaittoja ehkäisevä järjestö.

Terveen rahapelikulttuurin puolesta ry

terapury@gmail.com

puh. 040 5838 699

PL 2

11101 Riihimäki

TeRaPu ry kiittää ministeriöitä selvitystyöryhmän asettamisesta sekä työryhmän laatimasta selvityksestä ja pitää niitä oikeasuuntaisina askeleina pelihaittojen ehkäisyssä.

TeRaPu ry kannattaa veikkaushäviövarojen ja edunsaajien välisen korvamerkinnän poistamista. Edunsaajien rahoitus tulee siirtää normaalin budjettikäsittelyn piiriin kehysriihen päätettäväksi.

Veikkaushäviövarojen ja edunsaajien yhteyden katkaiseminen edesauttaa pelihaittojen ehkäisyä ja vähentämistä

Suomen rahapelimonopolin EU-oikeudellinen peruste on pelihaittojen ehkäisy ja vähentäminen. Veikkaushäviövarojen käyttö yleishyödyllisen toiminnan rahoittamiseen voi olla vain monopolin suotuista liitännäisseuraus. Käytännössä näin ei ole. Veikkausta ohjaa yhdessä edunsaajien kanssa asetettu tuotto-arvioksi nimetty tuottotavoite. Jopa jokaisella rahapeliautomaatilla on yksilöity tuottotavoite¹. Peliyhtiönä Veikkauksen tehtävä on houkuttaa mahdollisimman monet pelaamaan ja häviämään peleissä rahansa. Se toteutetaan näkyvän, laajan ja aggressiivisen markkinoinnin, tiheän pelien saatavuuden sekä helpon saavutettavuuden avulla. Lisäksi Veikkauksen* pelipaletti ja pelien ominaisuudet ovat muuttuneet vuosi toisensa jälkeen yhä koukuttavimmiksi ja enemmän haittoja aiheuttaviksi. Veikkaukselle hävittyjen rahojen potti ja edunsaajille tuloutettavan rahan määrä ovatkin aina vuoteen 2017 asti kasvaneet.

Vastaavasti rahapeliongelmiin ehkäisyssä on epäonnistuttu. Vuodesta 2007 peliongelmaisten määrä on pysynyt samalla, noin 3 prosentin tasolla. THL:n vuonna 2019 teettämän kyselyn perusteella 52 prosenttia Veikkaukselle hävitystä rahasta oli peräisin riski- ja ongelmapelaajilta. 50 prosenttia hävitystä rahasta tuli 2,2 prosentilta pelaajista, mikä tarkoittaa, että 80 000 henkilöä hävisi veikkauspeleihin vuodessa 800 miljoonaa euroa. 80 prosenttia hävitystä rahasta oli peräisin 8 prosentilta pelaajista.² Peliongelmistä koituu monia taloudellisia, terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja, pahimmillaan pitkäkestoista masennusta, ulosottokierrettä, asunnottomuutta, perheväkivaltaa ja itsetuhoisuutta. Haitat kuormittavat yksilöä, läheisiä ja koko yhteiskuntaa.³

Rahapeliongelma on yleisin työttömällä, lomautetuilla ja henkilöillä, jotka ansaitsevat nettona 501 – 1000 euroa kuukaudessa. Eniten pelaavat heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat.³ Veikkauspeleihin hävittyjen rahojen on todettu valuvan pienituloisten asuttamista maakunnista varakkaimmille isoihin kaupunkeihin⁴. Suomessa on ajauduttu tilanteeseen, jossa

*Mukaan laskettuna ennen vuoden 2017 fuusiota operoineet uuden Veikkauksen edeltäjät RAY, Fintoto ja Veikkaus.

heikompiosaiset kustantavat hyväosaisten kuluttamia kulttuuri- ja taidepalveluja, kuten oopperaa, balettia ja museoita. Nykyinen järjestelmä on kaikin tavoin epäeettinen ja epätasa-arvoa lisäävä.

Merkittävä syy valtion epäonnistumiseen haittojen ehkäisyssä on kolmannen sektorin hyötyminen ihmisten peleihin häviämistä rahasta. Se on synnyttänyt edunsaajille toimialat ylittävän intressin edistää peleihin hävittävän rahamäärää kasvua ja vastustaa pelihaittojen ehkäisemiseen ja vähentämiseen suunnattuja toimenpiteitä. Tämä on ilmennyt esimerkiksi järjestöjen arpajaislain uudistamisen yhteydessä annetuista lausunnoista ja siitä, etteivät järjestöt, paria pelihaittajärjestöä lukuun ottamatta, kannata riippuvuusriskiltään kaikkein haitallisimpien, mutta ylivoimaisesti tuottavimpien rahapelien eli peliautomaattien hajasijoittelusta luopumista.^{5,6} Yli kolmasosa hävitystä rahasta on peräisin niistä⁷. Rahapeliautomaattien oltua osan vuodesta 2020 covid-19-pandemian vuoksi suljettuina pelaaminen ei siirtynyt verkkoon, ja jopa 78,4 prosenttia kaupoissa ja kioskeissa pääsääntöisesti pelaavista oli pystynyt hillitsemään peliongelmaansa. 43 prosentilla vastaajista pelaaminen vähentyi käytetyn ajan ja/tai rahan muodossa.⁸

Edunsaajia myös kuunnellaan. TeRaPu ry kiinnittää huomiota siihen, että tämänkin työryhmän kuulluksi tulleet asiantuntijat ovat lähes kaikki hyötysuhteessa veikkaushäviövaroihin ja toivoo, että tältä osin lausuntoihin liittyvät intressiristiriidat eivät jää huomiotta.

Kansalaisyhteiskunnan rahoittajia itseään ei ole kuultu. Suurimmilla järjestöillä on runsaasti peliongelmaisten häviörahoilla ostettua lobbausvaltaa. Lisäksi joka neljännellä kansanedustajalla on kytkös veikkausavustuksilla toimiviin järjestöihin.⁹ Useat merkittäviä avustuksia saavat järjestöt ovat puoluepoliittisesti sitoutuneita. Helsingin Sanomien selvityksen mukaan liki puolella Veikkaus-miljoonia saaneista yhteisöistä on yhteys puoluepolitiikkaan.¹⁰ Veikkauksen, edunsaajien ja poliitikkojen välinen yhteys on ongelmallinen, kun samat henkilöt osallistuvat rahapelaamisen sääntelyyn, hallintaan ja veikkausvarojen jakoon. Tämä on vallan kolmijako-opin vastaista ja siten demokratian toimivuutta heikentävää.

Kansantaloudellisesti rahapelien tuotto ei ole positiivista. Useiden ulkomaisten tutkimusten mukaan rahapelihaittojen kustannukset yhteiskunnalle ylittävät pelituotot^{11,12}. Lisäksi jokainen rahapeleihin hävitty euro on poissa muusta kulutuksesta. Koko kansakunnan etu on peliongelmien ehkäisy kaikin mahdollisin toimenpitein. Veikkaushäviövarojen korvamerkitsemisestä luopuminen ja niiden siirtäminen yleiskatteelliseen budjettiin avaa siihen mahdollisuudet. Mallia voidaan ottaa tupakoinnin onnistuneesta ehkäisystä. Veikkauksen nykyiset ja suunnitellut vastuullisuustoimet eivät ole riittäviä. Rahapelit tulisi keskittää ainoastaan pelisaleihin ja niiden markkinointi minimoitava. Lisäksi pelaajadatan käyttö pelaamisen lisäämiseksi on kiellettävä. Tarvitaan myös valistusta rahapelaamisen

riskeistä, kuten tietoisuutta medioissa, varoituksia peleihin ja peliriski- sekä pelihaittatietoisuuden lisäämistä esimerkiksi opetus- ja sote-ammattilaisille.

TeRaPu ry kannattaa työryhmän vaihtoehtoa kaksi

TeRaPu ry kannattaa työryhmän vaihtoehtoa kaksi, jossa veikkaushäviövarojen ja edunsaajien välinen korvamerkintä poistetaan ja nykyisten veikkausavustusten saajien rahoitus siirretään normaalin budjettikäsittelyn piiriin. Asian valmistelu tulisi käynnistää välittömästi. Yksikin päivä pelihaittojen ehkäisyn lykkäystä edistää uusien peliongelmiin syntyä ja on omiaan lisäämään peliongelmaisten sekä heidän läheistensä kärsimyksiä. Kolmannen sektorin rahoituksesta tulee päättää budjettiriihissä, kuten tehdään muidenkin valtion menojen kohdalla. Päätösvalta valtion varojen jakamisesta kuuluu eduskunnalle. Tämä lisää toiminnan ja varojen käytön läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuutta.

Työryhmän suosittamassa kolmannessa vaihtoehdossa, niin sanotussa kokonaisuudistuksessa, menokehysiin otettaisiin vähintään nykyistä veikkausvarojen suuruusluokkaa olevat varat. Uudistus olisi mahdollista toteuttaa aikaisintaan vuoden 2024 alusta. Lisäksi rahoituksen mittaluokka voitaisiin määrittää yhtä vaalikautta pidemmäksi ajaksi, siis jopa vuoteen 2031 asti. TeRaPu ry:n näkemys on, että kokonaisuudistus hidastaisi pelihaittojen ehkäisyä ja asettaisi kolmannen sektorin erikoiseksi erityissaarekkeeksi, jonka rahoitus varmuuslukitaan, toisin kuin muiden julkisin varoin kustannettavien menojen, jotka joutuvat kilpailemaan resurssien niukkuudesta.

TeRaPu ry ymmärtää monien edunsaajajärjestöjen tekemän työn tärkeyden mutta tähdentää, ettei työ tärkeydessään eroa muista julkisin varoin rahoitettavista töistä. Puolustusvoimien, poliisin ja kuntien tekemä sote-työ ja opetustyö ovat aivan yhtä tärkeitä, elleivät tärkeämpiäkin. Silti ne ovat riippuvaisia vallitsevista poliittisista suhdanteista altistuen jatkuvalla arvioinnilla ja epävarmuudelle.

Työryhmä esittää huolensa edunsaajien rahoituksen uudistuksen kerrannais- ja työllisyysvaikutuksista. Järjestöt työllistävät 70 000 ihmistä. TeRaPu ry:n kanta on, että työllistäminen riippuvuuksia luoden ja ylläpitäen ei edusta tervettä talous- ja työllisyyspolitiikkaa. Lisäksi julkisin varoin tehtävän työn tulisi aina olla tuottavaa ja todistettavasti yhteiskuntaa hyödyttävää, hyvinvointia edistävää ja läpinäkyvästi vaikuttavuusarvioitavaa. Viimeisten vuosien aikana useissa järjestöissä havaitut väärinkäytökset ja suoranaiset huijaukset kertovat läpinäkyvyyden puutteesta ja löyhästä valvonnasta. ¹³

Veikkauksen pelikatteen kasvaessa järjestösektorille on ohjautunut yhä enemmän rahaa. Sekä järjestöjen että muiden rahoitettavien kohteiden lukumäärä on paisunut mittavaksi. Onkin aiheellista kysyä, onko kaikkea syytä rahoittaa julkisin varoin ja onko kaikki työ tarpeellista ja välttämätöntä. Mistä voitaisiin karsia, purkaa päällekkäisyyksiä, mitä tehostaa ja uudistaa, mihin kerätä varoja muilla tavoilla? Nykyisten edunsaajien rahankäyttöä ja työtä on kyettävä tarkastelemaan myös kriittisesti ja kustannusvaikuttavuus huomioiden.

Tarkoituksenmukaisuuden puntarointia kaipaa erityisesti jatkuvasti kasvava järjestöjen tekemä edunvalvontatyö, jossa pääasiallisena tavoitteena on valtion rahoilla lobata lisää rahaa valtiolta. Tällainen toiminta tulisi kieltää laissa.

TeRaPu ry pitää ylipäätään ongelmallisena kansalaisyhteiskunnan ajautumista valtion tukien varaan. Riippumattomuutensa takaamiseksi kolmannen sektorin olisi mitä suurimmassa määrin pyrittävä hoitamaan rahoituksensa itsenäisesti, ja niissä tehtävän työn olisi ensisijaisesti oltava vapaaehtoistyötä. Näin esimerkiksi TeRaPu ry itse toimii. Jos joku järjestön tekemä työ on yhteiskunnalle täysin välttämätöntä, olisi harkittava sen siirtämistä julkiselle sektorille.

Monissa veikkausrahalla toimivissa järjestöissä on palkattu henkilöstö ja muita liiketaloudellisia piirteitä, ilman yrittäjyyden riskejä. Veikkaustuilla, joko välillisesti yritysomistuksen kautta tai suoraan, toimivat järjestöt vääristävät kilpailua ja hankaloittavat yrittämistä.

Lähteet

1. Rämö, Matti (2018). Seuran hankkima aineisto paljastaa: Veikkaus sijoittaa eniten rahapeliautomaatteja kaikkein köyhimpien asuinalueille. Seura-lehden artikkeli 8.2.2018. <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/seuran-hankkima-aineisto-paljastaa-veikkaus-sijoittaa-eniten-rahapeliautomaatteja-kaikkein-koyhimpien-asunalueille/>
2. Salonen, Anne ym. (2020). Rahapelaaminen ja peliongelmat – Suomalaisten rahapelaaminen 2019. THL. <https://www.julkari.fi/handle/10024/139636>
3. Suomalaisen rahapelaamisen tilannekatsaus 2017. Johanna Järvinen-Tassopoulos (Toim.)THL 2018. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137710>
4. Roukka T & Salonen AH. (2019) The winners and the losers: Tax incidence of gambling in Finland. Journal of Gambling Studies. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10899-019-09899-0>

5. Arpajaislain uudistamishankkeen kuulemiset ja lausunnot SM051:00/2019

<https://intermin.fi/hankkeet/hankesivu?tunnus=SM051:00/2019>

6. Arpajaislain uudistamishankkeen SM014:00/2018 lausunnot.

<https://intermin.fi/hankkeet/hankesivu?tunnus=SM014:00/2018>

7. Veikkaus Oy:n vuosi- ja vastuullisuusraportti 2019.

https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2019/veikkaus_vuosi--ja-vastuullisuusraportti_2019.pdf

8. Pelituki

<https://pelituki.fi/2020/05/26/moni-ongelmapelaaja-on-pystynyt-vahentamaan-rahapelaamistaan-korona-aikana-pelikoneiden-sulkemisella-suuri-merkitys-pelaamisen-vahentymiseen/>

9. Marttinen, Mikko (2019). Joka neljännellä kansanedustajalla on yhteys Veikkaukseen – näin he vastasivat kyselyyn peliautomaateista. Iltasanomat 17.8.2019.

<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006207389.html>

10. Kauppinen, Liisa ja Pietiläinen, Tuomo (2020). HS selvitti: Lähes puolella Veikkauksmiljoonia saaneista yhteisöistä on kytkös puoluepolitiikkaan. Helsingin Sanomat 19.4.2020.

<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006479582.html>

11. Browne, M; Greer, N; Armstrong, T; Doran, C; Kinchin, I; Langham, E; Rockloff, M. (2017). The social cost of gambling to Victoria. The social cost of gambling to Victoria. Victorian Responsible Gambling Foundation, Melbourne.

<https://responsiblegambling.vic.gov.au/resources/publications/the-social-cost-of-gambling-to-victoria-121/>

12. T. Hofmarcher, U. Romild, J. Spångberg, U. Persson & A. Håkansson (2020). The societal costs of problem gambling in Sweden. BMC Public Health volume 20, Article number: 1921.

<https://bmcpublikealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-020-10008-9>

13. Lehtinen, Toni (2021). Tarkastuskertomus paljastaa yksityiskohdat Allergia-, iho- ja astmaliiton epäilyistä huijauksesta: Näin systemaattisesti järjestö keplotteli itselleen avustusrahoja. Helsingin Sanomat 12.2.2021.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000007798769.html>